

Jerzy Jarzębowski

Rewaloryzacja Starego Miasta w Lublinie z perspektywy dziesięciu lat

---

Ochrona Zabytków 34/3-4 (134-135), 155-161

1981

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

REWALORYZACJA STAREGO MIASTA W LUBLINIE Z PERSPEKTYWY DZIESIĘCIU LAT

Lublin, miasto liczące w 1980 r. ponad 300 tys. mieszkańców, należy do pierwszej dziesiątki największych i najstarszych miast w Polsce.¹

Już w XII w. odgrywał ważną rolę, stanowił bowiem osłonę ziem polskich od wschodu. Leżąc na szlaku handlowym łączącym Śląsk z Rusią i Litwą, szybko zyskiwał na znaczeniu. Prawa miejskie nadane w 1317 r. przez Władysława Łokietka stworzyły miastu warunki dynamicznego rozwoju. Do większych prac porządkowych i remontowych przystąpiono w latach osiemdziesiątych XVIII w. Wyremontowano wówczas Bramę Krakowską i Grodzką, przebudowano Trybunał i wyburzono część fortyfikacji. W XIX w. zagęszczono i podwyższono zabudowę Starego Miasta bez większych przebudów. W czasie drugiej wojny światowej uległa zniszczeniu część kamienic w rejonie Bramy Krakowskiej. Po wojnie zostały one odbudowane z wykorzystaniem zachowanych piwnic i części murów.

Przed rocznicą X-lecia PRL lubelskie Stare Miasto poddane zostało zabiegom kosmetycznym. Odnowiono wówczas elewacje wielu kamienic oraz dokonano niezbędnych napraw. Nigdy jednak lubelski staromiejski zespół zabytkowy nie przechodził gruntownej, kompleksowej, zaprogramowanej odnowy. Zamyśl taki powstał w 1971 r. Opracowano wówczas na zlecenie Miejskiego Zarządu Budynków Mieszkalnych w lu-

belskim Oddziale PP PKZ *Plan rewaloryzacji Starego Miasta w Lublinie*². Plan, którego autorem jest zespół pod kierownictwem mgr inż. arch. Jadwigi Jamiołkowskiej, zatwierdzony został Zarządzeniem Nr 44 Prezydenta Miasta Lublina z dn. 30.V.1974 r. Zakładał on (o czym już była mowa w artykule J. Jamiołkowskiej — przyp. red.) w głównym zarysie:

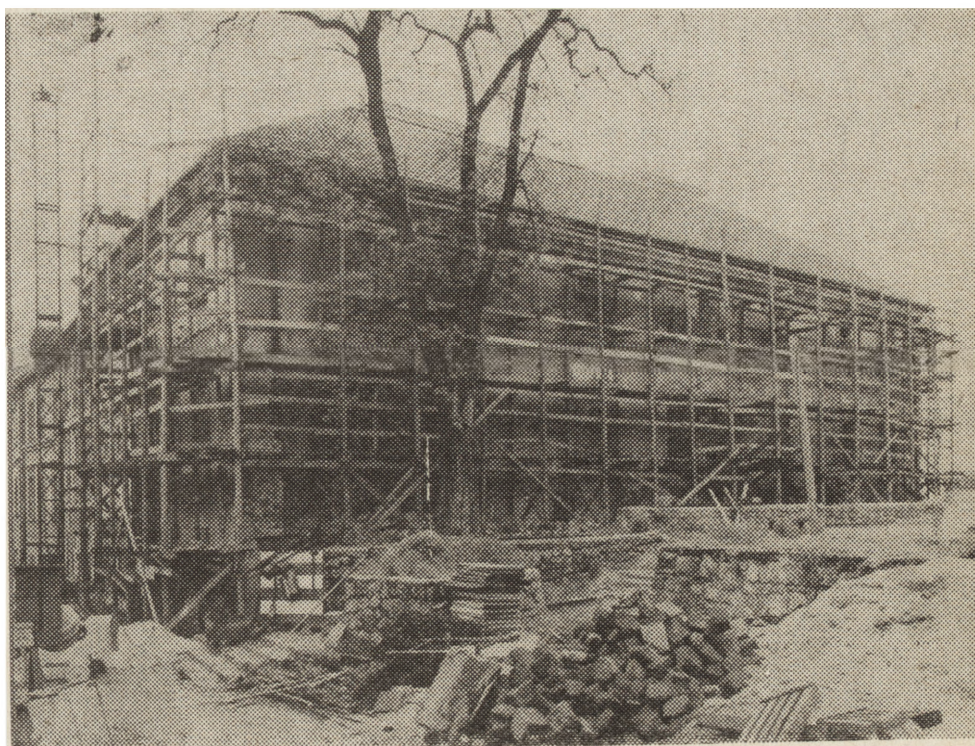
- pełną ochronę zespołu architektoniczno-urbanistycznego;
- wyeksponowanie historycznego szlaku handlowego od Bramy Grodzkiej poprzez Rynek do Bramy Krakowskiej oraz przedłużenie go ulicą Krakowskie Przedmieście;
- zmianę programu użytkowania budynków, mającą na celu właściwą ich eksploatację;
- przeznaczenie na mieszkania tylko tych bloków czy budynków, które zapewniają użytkownikom odpowiednie warunki pod względem ilości zieleni, izolacji od hałasu i nasłonecznienia mieszkań;
- utrzymanie podziału dawnych działek budowlanych z jednoczesnym wykorzystaniem wewnątrz jako prawidłowych przestrzeni wewnętrzzblokowych przy zabudowie mieszkaniowej;
- pełne poszanowanie wszystkich wartości stylowych nawarstwień;
- przeprowadzenie w pełnym zakresie prac remontowo-konserwatorskich oraz modernizacji, mającej na celu wyposażenie wszystkich budynków w instalację wodno-kanalizacyjną, centralnego ogrzewania, gazową, elektryczną i telefoniczną;

¹ Zob. w niniejszym numerze artykuł J. Jamiołkowskiej, *Stare Miasto w Lublinie — plan rewaloryzacji*, s. 142.

² Ibidem.

1. Lublin, budynek przy ul. Grodzkiej 11; prace budowlano-konserwatorskie prowadzone przez PP PKZ — Oddział w Lublinie, stan w kwietniu 1980 r.

1. Lublin, building at 11, Grodzka street; building and conservation works carried out by the State Enterprise for Monuments Conservation, Lublin section, condition in April 1980

— utrzymanie wprowadzonego ograniczenia ruchu kołowego, z jednoczesnym utworzeniem na obrzeżu parkingów potrzebnych dla mieszkańców i turystów.

Zmianie miała ulec funkcja Starego Miasta, które z zaniedbanego rejonu mieszkaniowego przekształcone miało zostać w zespół handlowo-usługowy (przystosowany głównie do potrzeb obsługi ruchu turystycznego) z mieszkalnictwem o charakterze specjalnym. Utrzymana miała być w tym rejonie znaczna liczba mieszkań, które po modernizacji mogłyby stanowić atrakcyjne miejsca pobytu dla pewnych grup ludności, jak np. rodzin małodzieńnych, ludzi starszych, ludzi związanych z działalnością kulturalną, naukową i artystyczną. Powyższe opracowanie, noszące cechy prototypu, stanowiło materiał wyjściowy do dalszych badań i prac projektowych oraz wymagało wielu przedsięwzięć zapewniających jego realizację. Niestety, przez trzy lata zatwierdzony plan pozostawał w fazie koncepcji z uwagi na brak środków oraz odpowiednich mocy przerobowych. Dopiero w 1978 r. zagadnienie rewaloryzacji przedłożono pod obrady KW PZPR.

Poprzedzono to szczegółową analizą zadań, mocy przerobowych, posiadanych środków, limitów, możliwości itd. Głównym autorem analiz i materiałów był lubelski Oddział PP PKZ. Opinie i konsultacji udzielał Miejski Zarząd Budynków Mieszkalnych, Zjednoczenie Budownictwa Komunalnego, Wojewódzka Dyrekcja Rozbudowy Miast i Osiedli Wiejskich, Geoprojekt oraz Miejski i Wojewódzki Konserwator Zabytków. Syntezy dokonywał Urząd Miejski oraz Urząd Wojewódzki w Lublinie. Finalnym efektem przygotowań były wydane przez prezydenta miasta Lublina *Materiały na posiedzenie Międzyresortowej Komisji ds. Rewaloryzacji Miast i Zespołów Staromiejskich*. Opracowanie zawierało program i główne kierunki rewaloryzacji Starego Miasta w Lublinie oraz zakres prac badawczych, remontowo-konserwatorskich, infrastruktury technicznej, a także techniczne i finansowe warunki rewaloryzacji.

W dniu 8 lutego 1979 r. odbyło się w Urzędzie Wojewódzkim w Lublinie posiedzenie Międzyresortowej Komisji ds. Rewaloryzacji Miast i Zespołów Staro-

2. Lublin, Rynek 6, stan w kwietniu 1980 r.

2. Lublin, Market Square no 6, condition in April 1980

3. Lublin, budynek przy ul. Grodzkiej 3; prace budowlano-konserwatorskie prowadzone przez PP PKZ — Oddział w Lublinie, stan w kwietniu 1980 r.

3. Lublin, building at 3, Grodzka street; building and conservation works carried out by the State Enterprise for Monuments Conservation, Lublin section, condition in April 1980

4. Lublin, Rynek 5, stan w kwietniu 1980 r.

4. Lublin, Market Square no 5, condition in April 1980

miejskich pod przewodnictwem wiceministra Kultury i Sztuki, prof. dra Wiktora Zina. W posiedzeniu udział wzięli przedstawiciele najwyższych władz politycznych i administracyjnych województwa lubelskiego i miasta Lublina. Komisja po zapoznaniu się z przedłożonym materiałem i dokonaniu wizji lokalnej na Starym Mieście postanowiła:

— zgodnie z § 2 ust. 1 pkt. 1 Uchwały Rady Ministrów Nr 101/78 wpisać Stare Miasto w Lublinie na listę miast i zespołów staromiejskich przeznaczonych do rewaloryzacji;

— zobowiązać prezydenta miasta do odpowiedzialności za kompleksową rewaloryzację Starego Miasta w Lublinie;

— zobowiązać prezydenta miasta do zorganizowania jednostki inwestorskiej dla wyżej wymienionego zagadnienia;

— przyjmując wniosek o powierzenie funkcji generalnego wykonawcy w zakresie badań i projektowania lubelskiemu Oddziałowi PP PKZ;

— przyjmując wniosek o powierzenie funkcji generalnego projektanta rewaloryzacji Starego Miasta w Lublinie mgr inż. arch. Jadwidze Jamiołkowskiej;

— upoważnić prezydium Komisji do wystąpienia o przydział gazu do ogrzewania Starego Miasta w Lublinie. Synteza obrad zawarta została w *Informacji dotyczącej realizacji postanowień Międzyresortowej Komisji ds.*

Rewaloryzacji Miast i Zespołów Staromiejskich w zakresie rewaloryzacji Starego Miasta w Lublinie. Dokument przedłożono 17 lutego 1979 r. KW PZPR w Lublinie. Materiał został przyjęty i ustalono imienną odpowiedzialność za poszczególne grupy zadań:

— zagadnienia dotyczące prac przedprojektowych i projektowych: dyrektor lubelskiego Oddziału PP PKZ inż. Jerzy Jarzębowski;

— programowanie: prezydent miasta Lublina inż. Longin Zieliński;

— realizacja: prezydent miasta Lublina inż. Longin Zieliński, dyrektor Wojewódzkiego Zjednoczenia Budownictwa Komunalnego mgr inż. Teofil Roguski, dyrektor lubelskiego Oddziału PP PKZ inż. Jerzy Jarzębowski;

— koordynacja: jw.

Za całokształt koordynacji działań rewaloryzacyjnych odpowiedzialnymi uczyniono:

— z ramienia KW PZPR: sekretarza KW PZPR mgra Eugeniusza Garbca;

— z ramienia Urzędu Wojewódzkiego: wicewojewodę lubelskiego mgra Stanisława Sochaja;

— z ramienia Urzędu Miejskiego w Lublinie: prezydenta miasta Lublina inż. Longina Zielińskiego.

W ślad za powyższym prezydent miasta pismami z dnia 28.II.1979 r. zobowiązał kompetentne przedsiębiorstwa i instytucje do podjęcia odpowiednich działań zapewniających realizację ustaleń.

W związku z tym 13.III.1979 r. Zarząd PP PKZ w Warszawie podjął kilka decyzji zapewniających kontynuację tematu przez lubelski Oddział PP PKZ.

Równocześnie trwały zabiegi nad pozyskaniem dla sprawy Starego Miasta w Lublinie specjalistycznych ekip górniczych z Kombinatu Budownictwa Górniczego w Łęcznej. W dniu 26.II.1979 r. na spotkaniu w lubelskim ratuszu prezydent miasta uzyskał zapewnienie dyrektora KBG w Łęcznej, że brygady górników podejmą prace związane z badaniem górotworu na terenie Starego Miasta.

Włączenie się w marcu 1979 r. ekip górniczych do prac badawczych podziemia Starego Miasta miało kluczowe znaczenie dla podjętego zamierzenia. Okazało się bowiem, że zagrożenie budynków ze strony piwnic, kawern, ubytków fundamentów, lochów itd. przerasta wszelkie przypuszczenia, a brak szczegółowych materiałów dotyczących podziemi uniemożliwia prace projektowe, a tym

bardziej remontowo-budowlane. Grunt lessowy, na którym posadowione jest Stare Miasto, drażony przez wieki wodami z opadów i zdewastowanych instalacji, strukturą przypomina ser szwajcarski. Kilka kondygnacji piwnic i nieregularnych lochów biegnących pod budynkami, podwórkami i ulicami dopełnia obrazu podziemi Starego Miasta w Lublinie. Dlatego dopiero szczegółowa dokumentacja opracowana przez Lubelski Oddział Geoprojektu na podstawie badań górniczych może stanowić punkt wyjściowy dla prac architektów i konstruktorów. Rozszerzający się w miarę postępu prac zakres działań wymagał wielu decyzji konserwatorskich, architektonicznych, konstrukcyjnych, organizacyjnych itd. Niezbędny stał się w związku z tym organ mający decydujący głos w dziele rewaloryzacji Starego Miasta w Lublinie. Organem takim stała się powołana w dniu 31 marca 1979 r. Rada Konserwatorsko-Architektoniczna ds. Zespołu Zabytkowego Miasta³, działająca przy Urzędzie

³ Skład Rady Konserwatorsko-Architektonicznej ds. Rewaloryzacji Starego Miasta w Lublinie:

przewodniczący — mgr inż. arch. Jacek Cydzik, dyrektor Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki; wiceprzewodniczący — dr hab. Krzysztof Pawłowski — z-ca dyrektora Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki; członkowie — dr inż. Tadeusz Polak, dyrektor Zarządu PP PKZ; mgr Przemysław Maliszewski, wojewódzki konserwator zabytków w Lublinie; mgr Jadwiga Janiuk, miejski konserwator zabytków w Lublinie; mgr inż. arch. Olgierd Olszewski, architekt wojewódzki w Lublinie; mgr inż. arch. Jadwiga Jamiołkowska, generalny projektant Starego Miasta w Lublinie; mgr inż.

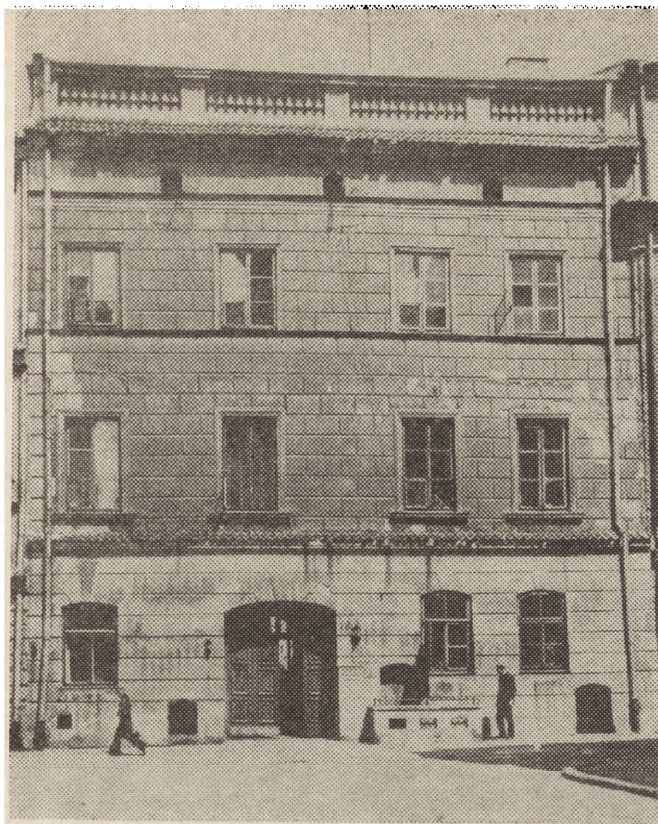
Henryk Tarański, kierownik Wydziału Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska Urzędu Miejskiego w Lublinie; mgr Wiktor Krzeszowski, dyrektor Miejskiego Zarządu Budownictwa Mieszkaniowego w Lublinie; inż. Jerzy Jarzębowski, dyrektor PP PKZ Oddział w Lublinie; mgr inż. arch. Jerzy Brabander, główny specjalista ds. urbanistyki w Zarządzie PP PKZ; mgr inż. arch. Zdzisław Wośko, kierownik Zespołu w Biurze Planowania Przestrzennego w Lublinie; mgr Edward Tatarski, z-ca przewodniczącego Miejskiej Komisji Planowania w Lublinie.

Rada opiniuje i zatwierdza konserwatorskie problemy stawiane przez generalnego projektanta Starego Miasta w Lublinie oraz przedkłada wnioski prezydentowi miasta w sprawach wymagających decyzji administracyjnych.

5. Lublin, pierzeja rynkowa, stan w kwietniu 1980 r.

5. Lublin, front buildings, condition in April 1980

6. Lublin, Rynek 8, stan w kwietniu 1980 r.

6. Lublin, Market Square no 8, condition in April 1980

7. Lublin, budynki przy ul. Grodzkiej 3 i 5, stan w kwietniu 1980 r.

7. Lublin, buildings at 3 and 5 Grodzka street, condition in April 1980

Miejskim w Lublinie. W skład Rady weszło 12 osób; przewodniczącym został mgr inż. arch. Jacek Cydzik, dyrektor Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki.

Rada Konserwatorsko-Architektoniczna w 1979 r. odbyła cztery posiedzenia. Zaopiniowano na nich projekty techniczne kamienic przy ul. Grodzkiej 3, 5, 5a, podjęto decyzję o nierozbieraniu zagrożonej oficyny przy ul. Wincentego Pola 6a, przedyskutowano problem pokryć dachów na Starym Mieście (używana będzie blacha miedziana, dachówka i gont). W posiedzeniu lipcowym uczestniczył zaproszony do udziału w pracach, wybitny polski fachowiec w dziedzinie badań podziemi i górnictwa, prof. Zbigniew Strzelecki z AGH w Krakowie. Ustalono wówczas, że w ramach prac rewaloryzacyjnych zlikwidowane zostaną wszystkie stare instalacje podziemne wodno-kanalizacyjne i zastąpione nowymi. Postanowiono również, że problem instalacji deszczowych rozwiązany zostanie poprzez powierzchniowe odprowadzenie wód opadowych z rur spustowych.

Dnia 1 września 1979 r. mgr inż. arch. Jadwiga Jamiołkowska, po uzyskaniu częściowych uprawnień wojewódzkiego architekta, otrzymała w Pracowni Projektowej PKZ nominację na generalnego projektanta rewaloryzacji Starego Miasta w Lublinie. W dniu 10 grudnia 1979 r. wojewoda lubelski, mgr Mieczysław Stępień, Zarządzeniem Nr 37 powołał do życia Zarząd Rewaloryzacji Zabytkowego Zespołu Miasta Lublina. Dyrektorem Zarządu mianowany został mgr inż. Ryszard Wojewódzki. W ten sposób uregulowano problem inwestorski rewaloryzacji Starego Miasta w Lublinie oraz zakończono proces

8. Lublin, oficyny budynków przy ul. Grodzkiej 3 i 5; prace budowlano-konserwatorskie prowadzone przez PP PKZ — Oddział w Lublinie, stan w marcu 1980 r.

8. Lublin, outbuildings at 3 and 5 Grodzka street; building and construction works carried out by the State Enterprise for Monuments Conservation, Lublin section, condition in March 1980

A

B

9. Lublin, budynki po rewaloryzacji przy ul. Grodzkiej 7; prace wykonane zostały przez PP PKZ — Oddział w Lublinie; A — elewacja, B — fragment wnętrza (wszystkie zdjęcia: A. Krzak)

9. Lublin, renewed buildings at 7, Grodzka street; works were executed by the State Enterprise for Monuments Conservation, Lublin section: A — elevation, B — part of the interior

organizacyjnych przygotowań do dzieła odnowy lubelskiego zabytkowego zespołu staromiejskiego. Po dziesięciu latach eksperymentów, zabiegów, prototypowych prac badawczych i projektowych, wysiłków władz politycznych i administracyjnych ma Lublin organizację przygotowaną do podjęcia wielkiego dzieła odnowy Starego Miasta. Lubelski model organizacji tego przedsięwzięcia pokrywa się w głównych zarysach z *Propozycją koncepcji i formy organizacji ratowania zabytkowych miast w Polsce*, opracowaną w PP PKZ przez zespół powołany przez naczelnego dyrektora — dra inż. Tadeusza Polaka; zespół składał się z dyrektorów oddziałów PKZ: gdańskiego, krakowskiego, lubelskiego, toruńskiego i zamojskiego. W *Propozycji* zawarte zostały dotychczasowe doświadczenia zdobyte przy organizowaniu i realizacji odnowy zespołów staromiejskich tych miast. Powołanie w Lublinie odpowiedniej organizacji oraz dysponowanie mocami przerobowymi zaangażowanymi

w sprawę rewaloryzacji stwarza perspektywę szybkiego postępu prac. Specyficzne warunki geologiczne występujące w rejonie Starego Miasta nie pozwalają jednak na rząże na sprecyzowanie czasu trwania oraz kosztu zadania. Brakujących informacji dostarczą szczegółowe badania

geotechniczne. Klimat entuzjazmu i zaangażowania, jaki towarzyszy dziełu rewaloryzacji, jest dobrą zapowiedzią osiągnięcia zamierzonego celu.

inż. Jerzy Jarzębowski
PP PKZ — Oddział w Lublinie

THE RENEWAL OF THE OLD TOWN IN LUBLIN AS SEEN AFTER 10 YEARS

Lublin, the town with the population of over 300,000 in 1980, received its civic rights in 1317. The shape of the quarter known today as the Old Town was formed in the 14th century during the construction of town fortifications. During its long history Lublin played twice the role of the capital of Poland. Burnt and destroyed several times, the town lifted itself up from ruins and surrounded the Old Town complex with new districts. The Old Town, which underwent numerous reconstructions and repairs, has never been subjected to a thorough programmed total renewal. The idea to do it arose in 1971. Upon a recommendation of the Town Building Association in the Lublin section of the State Enterprise for Monuments Conservation „The Plan of the Renewal of the Old Town in Lublin” was worked out. The plan, prepared by a team headed by Jadwiga Jamiołkowska (architect), was approved on May 30th,

1974 by Decree No 44 of the President of the Town of Lublin. The plan envisaged changes in the role and function of the Old Town, which from a neglected housing region was to be transformed in a trading and servicing centre.

The housing was to acquire a special character. At the same time renewal works should ensure that the Old Town could maintain all its historical and architectural values.

The plan, having the features of a prototype, represented preliminary materials for further studies and designing.

On February 8th, 1979 the Interbranch Commission headed by Vice-Minister of Culture and Arts Professor W. Zin approved the Plan of the Renewal of the Old Town in Lublin. This initiated a number of measures aimed at the execution of that great task.

BOGUMIŁA SAWA-SROCZYŃSKA

MIECZYŚLAW LUDWIK POTOCKI — KONSERWATOR ZABYTKÓW GALICJI I HISTORYK ZAMOŚCIA

Wiosną 1852 r. przyjechał do Zamościa członek korespondent Towarzystwa Naukowego Krakowskiego¹ — Mieczysław Ludwik Potocki. Odbывał właśnie jedną z dłuższych podróży krajoznawczo-historycznych po Królestwie Polskim². Największe wrażenie wywarł na nim „pyszny kościół kolegiacki”.

Potocki³ był potomkiem „starodawnego”, ale wcale nie możnowładczego rodu, mającego swoje gniazdo w województwie braclawskim. Jego przodkowie, pieczętu-

jący się herbem Lubicz, piastowali niższe urzędy ziemskie — starostów, podstolich i podczaszyc⁴.

Mieczysław Ludwik urodził się w 1810 r. we Lwowie. O latach wczesnego dzieciństwa nie zachowały się żadne wiadomości. Przed wybuchem Powstania Listopadowego studiował na Uniwersytecie Warszawskim prawo i administrację. Jednym z wykładowców, bardzo przez niego cenionym, był Romuald Hube⁵. Naukę przerwała rewolucja. Za „krwawe zasługi na polach Ostrołki” otrzymał

¹ Towarzystwo Naukowe Krakowskie powstało w 1816 r. z inicjatywy rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego — Walentego Litwińskiego. Początkowo było ściśle związane z uniwersytetem. W 1856 r. TNK oderwało się, przybierając nazwę „Cesarsko-Królewskie TNK”. Według ustawy z 1856 r. posiadało trzy oddziały: 1) umiejętności moralnych, 2) nauk przyrodniczych i ścisłych, 3) sztuk i archeologii. Rozwijało ożywioną działalność wydawniczą, zwłaszcza w latach 1848—1852, publikując „Roczniki” i podręczniki szkolne. Pod prezesurą Józefa Majera (żył w l. 1808—1899) Towarzystwo przyczyniło się znacznie do rozwoju krakowskiego ośrodka naukowego. W latach 1871—1873, na fundamencie TNK powstała Akademia Umiejętności.

² Archiwum PAN w Krakowie. TNK — 77, Oddział Archeologii i Sztuk Pięknych. Korespondencja 1850—1857, k. 145. Sprawozdanie M. Potockiego z podróży dla TNK z 18.VI.1852 r.

³ Jan hr. Tarnowski w swoim pałacu w Morochowie na Wołyniu urządził prawdziwe muzeum. Gromadził z upodobaniem malowidła znakomitych mistrzów, „zbiór starożytności z Herkulanum i Pompei”, ryciny — od szychów do współczesnych, miniatury, broń,

zbroje, rzędy na konie, posiadał posąg Perseusza Canovy i ogromną bibliotekę (A. Andrzejewski, *Ramoty Starego dotiuka o Wołyniu*, I, III, Wilno 1914, s. 26). Nieco inny typ kolekcjonera i uczonego amatora reprezentował dziedzic Podhorców — Pietruski. Posiadał bogate zbiory ptaków, gadów i innych zwierząt, oglądane i podziwiane przez ówczesnych ludzi nauki (A. Wybranski, *Ongi w dworach i dworach szlacheckich*, Warszawa 1901, s. 11). Oryginalne zainteresowania przejawiał również Aleksander Chodkiewicz, „w pałacu w Pokalowie urządził gabinety narzędzi fizycznych, mechanicznych, astronomicznych i aparatów do chemii” (K. Kozmian, *Pamiętniki obejmujące wspomnienia od r. 1780—1815*, cz. III, Warszawa 1907, s. 9).

⁴ Muzeum Narodowe w Krakowie. Biblioteka Czartoryskich, Dział Druków i Kartografii, sygn. MNK 508/39. Nekrolog M. L. Potockiego z 1878 r.

⁵ Po latach sympatia M. Potockiego dla dawnego profesora przerodziła się w antypatię, o czym świadczy obszerny i zaprawiony goryczą list pisany z Kociubińczyków (8.XII.1861 r.). (Biblioteka Jagiellońska w Krakowie, Dział rękopisów, sygn. 5007 III., Romuald Hube, korespondencja, Tom VII, k. 257).